

Vyhodnocení realizačního projektu záchranného programu hnědáška osikového (*Euphydryas maturna*) v ČR v roce 2021

V následujícím textu jsou uvedeny aktivity (kurzívou), které byly naplánovány k realizaci v roce 2021 a způsob jejich realizace. Číslování jednotlivých kapitol respektuje členění textu záchranného programu (ZP). Koordinátorem ZP pro hnědáška osikového byl v roce 2021 Mgr. Václav John, realizaci ZP dále zajišťovali Ing. Jaroslav Pipek (RP Střední Čechy), Mgr. Irena Formanová (RP SCHKO Kokořínsko) a Ing. Klára Herzogová (RP SCHKO Poodří). Na realizaci opatření se podíleli jednak vlastníci lokality (firma Kinský dal Borgo a. s.), či jimi najaté subjekty, dále také Společnost na ochranu motýlů (realizace monitoringu) a Miloš Andres (realizace záchranného chovu).

3.1 Péče o biotop

Realizační projekt:

3.1.1 Prvotní lesnické zásahy na lokalitách výskytu druhu

a

3.1.2 Opatření střednědobá - do konce platnosti následujícího LHP (do roku 2025)

V PR Dománovický les v porostních skupinách (PSK) 1A11b a 1A13 postavit celkem 12 dřevěných oplocenek, do nich vysadit prostokořenné sazenice jasanu v počtu 40 kusů / oplocenku. V PSK 1B2a zrealizovat prořezávky za účelem uvolnění jednotlivých jasanů a v PSK 2D1b dosadit 50 ks. obalovaných poloodrostků jasanu.

V PP Žiželický les bude prořezán nálet borovice v PSK 1C1, s následnou dosadbou jasanu.

3.1.6 Realizace managementu na lokalitách vhodných pro repatriaci druhu

V NPR Libický luh je plánována pravidelná seč v prostoru mrtvého ramene.

Realizace:

Zásahy v PR Dománovický les zmíněné v bodech 3.1.1 a 3.1.2 proběhly z větší části podle plánu. Opatření v Dománovickém lese byla realizována kompletně, naproti tomu při realizaci opatření v PP Žiželický les došlo k problémům při nákupu sazenic. Kvůli šíření nekrózy jasanů jsou jasanové sazenice v posledních letech těžko dostupné a realizátorovi se nepodařilo sazenice zajistit. Proto byla výsadba přesunuta na jaro 2022.

Obecně je šíření nekrózy jasanů zásadním problémem, který ovlivňuje v současné době prakticky všechna místa s výskytem jasanů v Libickém luhu a Dománovickém lese; situace v Žiželickém lese je o něco lepší. Masivní odumírání jasanů vede jednak k rychlému úbytku generativních jasanů, tedy začíná chybět zdroj jasanového náletu, navíc je i špatná dostupnost sazenic (v lesnických školkách se přestávají pěstovat).

V NPR Libický luh proběhla pravidelná seč v prostoru mrtvého ramene. Datum bylo opět vybráno tak, aby seč nepostihla housenky ukryté v podrostu, případně kukly, proto nebylo možné seč realizovat v termínu před koncem května, ani v termínu po konci července. Cílem seče je dosáhnout postupné redukce kopřiv a podpořit naopak kvetoucí druhy bylin.

3.2 Péče o druh

Realizační projekt:

3.2.1 Repatriace na vybrané lokality

V letošním roce je plánována další fáze vypouštění housenek hnědáka v NPR Libický luh, a to v prostoru mrtvého ramene. Dále plánujeme výsadek v PP Žiželický les, která bezprostředně navazuje na PR Dománovický les, a kde jsou nyní vhodné podmínky k výskytu druhu.

Realizace:

Během začátku jara byla orgánem ochrany přírody, kterým je Středočeský kraj udělen souhlas s vypouštěním hnědáků v PP Žiželický les. Vypouštění proběhlo dne 10. 4. 2021, kdy bylo vysazeno celkem 1900 housenek pozdních instarů a dále znovu dne 23. 8. 2021, kdy bylo vysazeno zhruba 4 500 housenek. Lokalita byla sledována v červenci a srpnu 2021, byla však zjištěna pouhá 4 hnízda housenek. Podmínky pro výskyt druhu jsou podle všeho dobré, očekávaný počet zjištěných hnízd je však hluboko pod očekáváním. Na vyhodnocení je však po jedné sezoně příliš brzy, výsadek bude pokračovat v dalších letech.

Pokračovala i reintrodukce v NPR Libický luh, kde bylo dne 9. 4. 2021 vysazeno celkem 827 housenek. Počet zjištěných hnízd (19) odpovídal předchozím rokům, bylo předběžně domluveno, že v roce 2022 zde výsadek neproběhne, aby se ukázalo, jakým způsobem se populace bude vyvíjet bez posilujícího výsadku.

3.3 Monitoring

Realizační projekt:

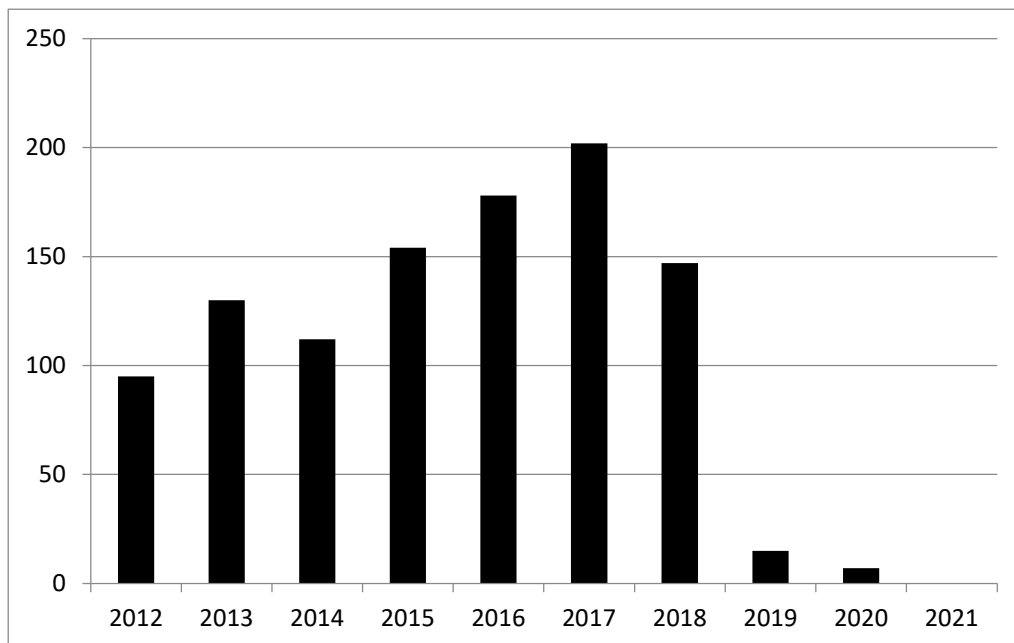
3.3.1 Monitoring larev a 3.3.2 Monitoring imag

Na letošní rok je plánován pravidelný monitoring v PR Dománovický les (monitoring imag a monitoring larválních hnízd) podle metodiky použité v předchozích letech, současně bude pokračovat loni započatý monitoring v NPR Libický luh (pouze monitoring hnízd) a monitoring nově zjištěné populace u Frýdku-Místku (monitoring larválních hnízd i imag). V PP Žiželický les bude sledována úspěšnost první fáze reintrodukce.

Realizace

Vývoj v Dománovicích byl dlouhodobě příznivý, kontinuální nárůst trval až do roku 2017; rok 2018 byl posledním rokem, kdy byly početní stavy dobré (nalezeno 147 larválních hnízd). Bohužel kvůli souběhu několika klimatických extrémů a gradace larválních parazitů došlo mezi roky 2018/2019 k nevídanému, 90% propadu velikosti populace. Klimatické extrémy bohužel pokračovaly i v roce 2019 (lokální povodeň). V roce 2021 bylo počasí sice suboptimální (chladné jaro), ale extrémy z minulých let se neopakovaly. Bohužel celkový počet nalezených hnízd poklesl ze 7 v roce 2020 na nulu v roce 2021, byl pouze nalezen 1 motýl v červnu 2021. Znamená to tedy, že populace buď zcela zanikla, nebo přežívá pod hranici pozorovatelnosti.

Extrémní vývoj mezi roky 2018-2020 dokazuje, jak rychle může dojít ke změně stavu ze stabilizovaného na kritický.

Obr. 1 – Počet zjištěných larválních hnízd v PR Dománovický les v letech 2012-2021. K drastickému populačnímu propadu došlo mezi roky 2018 a 2019, v roce 2021 již nebylo zjištěno žádné larvální hnízdo.

V NPR Libický luh bylo v roce 2021 zjištěno celkem 19 larválních hnízd, což zhruba odpovídá počtu z roku 2020 (16 hnízd). Velikost populace se zde pohybuje mezi 15-25 hnízdy a zatím není prostor pro další nárůst. Naopak velikost nově monitorované populace u Frýdku-Místku se významně zvětšila, bylo zjištěno celkem 60 larválních hnízd, což je výrazný nárůst oproti propadu v roce 2021 (6 hnízd). V PP Žiželický les byla zjištěna po výsadku na jaře 2021 jen 4 larvální hnízda, což je menší počet, než bylo očekáváno.

Rok 2021 opět nebyl klimaticky ideální, jaro bylo celkově jedním z nejchladnějších za posledních několik desítek let. Přesto však počasí nebylo tak extrémní jako v předchozích letech, což se zřejmě projevilo na opětovném nárůstu populace u Frýdku-Místku. Bohužel propad, ke kterému došlo v letech 2019-2020 v PR Dománovický les byl natolik extrémní, že letos již nebylo zjištěno žádné larvální hnízdo.

3.5 Výchova a osvěta

Realizační projekt:

3.5.1 Místní obyvatelé a širší veřejnost

V rámci podpory opatření prováděných v PP Žiželický les je v plánu uveřejnit článek v místním časopise objasňující jakým způsobem je potřeba pečovat o lokality s výskytem hnědáka osikového a proč je důležité tento druh chránit.

Realizace:

Článek byl sepsán podle domluvy a během června 2021 otištěn v lokálním časopise vydávaném obcí Žiželice.

3.6 Ostatní opatření

Realizační projekt:

3.6.1 Aktivní spolupráce s vlastníky

Opatření v PR Dománovický les probíhají v rámci *Dohody o péči o pozemky v PR a EVL Dománovický les*, uzavřené mezi AOPK ČR, spol. Kinský dal Borgo a. s. a Středočeský krajem do roku 2025. V roce 2021 budou pokračovat zásahy financované z rozpočtu Středočeského kraje, je plánována schůzka k vyhodnocení těchto zásahů.

Realizace:

Zásahy vyplývající z Dohody o péči o PR a EVL Dománovický les byly podle plánu realizovány. Konkrétně se jednalo o kosení na tzv. trvalé ploše pro hnědásky v porostní skupině (PK) 2E4a/1 a dále o kosení v PK 1B2a. Na trvalých plochách začíná být místy nedostatek zdrojů nektaru, kosení je nutné, aby se odstraňovala stařina (kterou tvoří především třtina).

Jiné

Realizační projekt:

Na začátku roku 2021 proběhne pravidelné setkání realizačního týmu k ZP pro hnědásku osikovéhoho.

Realizace:

Pravidelné setkání proběhlo podle plánu dne 8. 2. 2021 ve složení Mgr. Václav John (AOPK ČR; koordinátor ZP), Ing. Jaroslav Pipek, RNDr. Jindřiška Jelínková, PhD. D., Ing. Klára Herzogová, Ing. Radek Hejda (všichni AOPK), doc. Mgr. Vladimír Vrabec, Ph.D. a Veronika Rybová (oba externisté).

Shrnutí realizace ZP v roce 2021:

Rok 2021 lze hodnotit jako velmi nepříznivý z hlediska hnědásky. Na klíčové lokalitě v PR Dománovický les bohužel nebylo po prudkém populačním propadu v letech 2019-2020 zjištěno ani jedno larvální hnízdo a bude nutné přistoupit k reintrodukci ze záchranného chovu. Velikost reintrodukované populace v NPR Libický luh se dlouhodobě pohybuje okolo 20 hnízd, v PP Žiželický les proběhla reintrodukce poprvé až letos a následně byla zjištěna pouhá 4 larvální hnízda. Pozitivní vývoj nastal pouze v populaci u Frýdku-Místku, kde bylo zjištěno 60 larválních hnízd.

Pro další vývoj bude klíčové desetileté vyhodnocení realizace ZP, které je plánováno na rok 2022. Záchranný program bude potřeba aktualizovat a zahrnout do něj nově řešené populace a zásadní aktuální problémy, především šíření nekrózy jasanů, ale i řadu dalších faktorů.